

4. Aleksieienko O. V. Rozumnyi ehoizm yak osnova motyvatsii shchodo uchasti u volonterskii diialnosti : zbirnyk materialiv, dopovidei Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Mariupol, 28 liutoho 2018 r. – Mariupol: DonDUU, 2018. – 322 s.
5. 100 chasov volonterstva [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu : <https://pstu.edu.ru/blog/2018/02/28/100-chasov-volonterstva>

Овчарова Л. М. Волонтерская деятельность как фактор формирования социальной активности студентов

В статье дается анализ социальных факторов формирования социальной активности студенческой молодежи и выявления влияния волонтерской деятельности на этот процесс. Проанализирована проблема формирования социальной активности студенческой молодежи в условиях реформирования украинского общества, рассмотрены критерии социальной активности, значение социальной активности для дальнейшего развития общества и профессионального становления студентов. Исследовано понятие волонтерства как сегмента гражданского общества, основные направления волонтерской деятельности в современной Украине, влияние боевых действий на Востоке страны на развитие волонтерства. Обосновывается тезис о диалектической связи социальной активности и участия студентов в волонтерской деятельности, где волонтерская деятельность рассматривается как проявление социальной активности и одновременно фактор ее формирования. Приведен пример деятельности высшего учебного заведения с привлечением студентов к волонтерской практике как важного фактора формирования социальной активности студентов.

Ключевые слова: социальная активность, критерии активности, альтруизм, волонтерская деятельность, студенты, профессиональное становление, самореализация, самоактуализация.

Ovcharova L. M. Volunteer activity as a factor of formation of social activity of students

The article analyzes the social factors in the formation of social activity of students and identifies the influence of volunteering on this process. The problem of the formation of social activity of students in the conditions of reforming the Ukrainian society is analyzed, the criteria of social activity, the importance of social activity for the further development of society and the professional development of students are considered. The concept of volunteering as a segment of civil society, the main directions of volunteering in modern Ukraine, the impact of hostilities in the east of the country on the development of volunteering has been studied. The thesis about the dialectical relationship of social activity and student participation in volunteering, where volunteering is viewed as a manifestation of social activity and at the same time a factor in its formation, is substantiated. An example of the activities of higher education with the involvement of students in volunteer practice as an important factor in the formation of social activity of students is given.

Key words: social activity, activity criteria, altruism, volunteer activities, students, professional development, self-realization, self-actualization.

УДК 378:37.011.3-051:796

Онищук С. О.

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТИЛЮ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ**

У статті розглянуто деякі особливості та шляхи формування професійного стилю вчителя фізичної культури в освітньому процесі, формування професійного стилю розкриваємо саме через професійно-педагогічне спілкування з учнями, колегами тощо. Також формування здібностей майбутнього вчителя фізичної культури в освітньому процесі було розглянуто через його авторитетність.

Ключові слова: формування професійного стилю, вчитель фізичної культури, освітній процес.

Прискорений розвиток науково-технічного прогресу на межі третього тисячоліття сприяв становленню та глобальному розвитку інформаційного суспільства, формуванню і розвитку інформаційного простору, що спричинює якісні зміни в освітніх процесах закладів вищої освіти, враховуючи зміни в способі життя людства, тому саме у майбутніх вчителів фізичної культури виникає велика потреба у формуванні професійного стилю.

Формування нової генерації фахівців, орієнтованих не тільки на впровадження нових технологій та методик, а й на розробку інноваційних наукоємних процесів сучасного виховання, вимагає спеціальної підготовки та формування професійного стилю вчителя фізичної культури в освітньому процесі.

У психолого-педагогічній літературі інтерес до становлення особистості педагога-професіонала зростає, особливо в останні роки у зв'язку з розвитком гуманістичних тенденцій у суспільстві, з розробкою і впровадженням концепцій особистісного, діяльнісного та системного підходу під час вирішення комплексних завдань саморозвитку та самовдосконалення особистості педагога, оптимізації різних підструктур його діяльності та у зв'язку із посиленням уваги науковців до різних аспектів психології особистості (З. Н. Курлянд [1], А. К. Маркова [2], Г. Х. Яворська [3]).

Гуманістичний потенціал педагогічної діяльності полягає також у тому, що вона створює можливості для розвитку й особистісного зростання самого педагога, задоволення його власних базових потреб, для формування стилів самопрезентації, адекватних соціальній ситуації та внутрішнім чинникам розвитку.

Особливої уваги заслуговує науковий підхід до особистості педагога, пропонується З. Н. Курлянд, яка, розкриваючи особливості його професійного саморозвитку, акцентує увагу на мотиваційному, емоційно-вольовому, особистісному та професійно-педагогічному компонентах [1, с. 18].

В основу запропонованої А. К. Марковою та А. Я. Никоновою класифікації індивідуальних стилів діяльності педагога покладені такі підстави, як змістовні характеристики стилю (переважна орієнтація педагога на процес або результат своєї праці), динамічні (гнучкість, стійкість, перемкнення та ін.), результативність (рівень знань і навичок, інтерес до предмету) [2, с. 46].

Формування професійного стилю вчителя фізичної культури в освітньому процесі маємо розглядати через професійно-педагогічне спілкування. Воно спрямоване на розвиток мотивації учнів, надання творчого характеру навчальній діяльності та формування особистості школярів. Тому єдиним важливим завданням є вміння правильно його вибудувати. У структурі процесу професійно-педагогічного спілкування виокремлюють такі етапи:

1) моделювання педагогом майбутнього спілкування (прогностичний етап). На цьому етапі окреслюють контури майбутньої взаємодії: планують і прогнозують зміст, структуру, засоби спілкування. Змістом спілкування є формування мети взаємодії (для чого?), аналіз стану співрозмовника (чому він такий?) та ситуації (що сталося?). Передбачають також можливі способи комунікації, прогнозують сприймання співрозмовником змісту взаємодії. Вирішальне значення в цьому процесі має цільова установка вчителя. Передусім він має подбати про залучення учня до взаємодії, створення творчої атмосфери, а також відкрити простір для прояву його індивідуальності. Це потребує вміння сприймати людину і відповідно оцінювати її;

2) “комунікативна атака”. Суть її полягає в завоюванні ініціативи, налагодженні емоційного і ділового контакту. Педагогові важливо володіти технікою швидкого входження у взаємодію, прийомами динамічного впливу.

До найефективніших механізмів впливу належить:

- зараження (підсвідомий емоційний відгук у взаємодії з іншими людьми на підставі співпереживання з ними, має невербальний характер);
- навіювання (цільове свідоме “зараження” однією людиною інших мотиваціями певних дій, змістом чи емоціями переважно за допомогою мовленнєвого впливу на основі некритичного сприйняття інформації);
- переконання (усвідомлений аргументований і вмотивований вплив на систему поглядів індивіда);
- наслідування (засвоєння форм поведінки іншої людини на основі підсвідомої і свідомої ідентифікації себе з нею);

3) керування спілкуванням. Це свідомо і цілеспрямована організація взаємодії з коригуванням процесу спілкування згідно з його метою. На цьому етапі відбувається обмін інформацією, оцінками інформації; взаємооцінка співрозмовників. Важливою є атмосфера доброзичливості, у якій учень зміг би вільно виявляти своє “Я”, отримувати позитивні емоції від спілкування. Поступаючись учневі ініціативою, педагог делегує йому право й необхідність самостійного аналізу подій та фактів. Він має виявляти зацікавлення учнем, сприймати інформацію від нього (активно слухати), висловлювати судження, передаючи учневі свій оптимізм і впевненість в успіху, ставити перед ним яскраві цілі, окреслювати шляхи досягнення.

Важливо на початку взаємодії вчителя з учнями налагодити цілісний контакт із ними, привернути увагу. Досягають цього мовленнєвими засобами. Педагог вітає учнів, пояснюючи значущість комунікації, повідомляючи цікаву інформацію чи формулюючи проблемне запитання. Водночас він організовує простір навчальної взаємодії: розвішує таблиці, готує наочне приладдя, дидактичні матеріали. Цим він актуалізує увагу учнів, спонукає до участі в навчально-пізнавальній діяльності. Привернути увагу може і пауза. Однак найчастіше поєднують кілька елементів: голосову розрядку, гумористичну репліку, казус, запитання до аудиторії, коментування тощо [4].

Майстерність учителя фізичної культури багато в чому визначається якостями, що є у нього, які додають своєрідність його спілкуванню з учнями, визначають швидкість і ступінь оволодіння ним різними вміннями. Професійні важливі якості вчителя фізичної культури можна розділити на такі групи: ідейно-політичні, етичні, комунікативні (зокрема педагогічний такт), вольові, інтелектуальні і психомоторні, зокрема перцептивні, атенційні (якості уваги), мнемічні (якості пам’яті) і рухові.

Ідейно-політичні якості відображають світогляд вчителя. Висока ідейність і суспільна репутація є однією з найважливіших умов авторитету вчителя.

Віддзеркаленням світогляду вчителя є *відчуття відповідальності за майбутнє кожного учня* як активного члена суспільства.

Етичні якості відбиваються в поведінці, у вдачах. Моральність, або мораль, – це форма суспільної свідомості, що виконує функцію регулювання поведінки людини.

Учитель має володіти цілим комплексом етичних якостей, зокрема гуманізмом, ввічливістю, чесністю, вимогливістю, оптимізмом і т. д., оскільки етичне виховання учнів має базуватися не лише на словесній формі дії на них, але й на особистому прикладі. Учитель фізичної культури зобов’язаний постійно стежити за собою, пред’являти до себе високі вимоги, пам’ятаючи, що вчитель – це людина, спеціальністю якої є правильна поведінка.

Постійний контроль за своєю поведінкою необхідний учителям у зв'язку із сильно розвиненою у школярів схильністю до наслідування, причому в молодших класах воно носить неусвідомлений характер і копіюються суто зовнішні прояви і манери. Тому зарубіжна куртка на вчителів з емблемою для реклами, безрукавка з розмальованими ковбоями, жувальна гумка – усе це може швидко закрутити голову підліткам, сформувавши у них неправильні ціннісні орієнтації, дати поштовх до розвитку у них схильності до “вещизму” [5].

Тому важливою етичною якістю вчителя є *педагогічний оптимізм* (за А. С. Макаренка). Він уміщує доброту, чуйність учителя, його товариськість і доброзичливість, життєрадісність, почуття гумору, віру вчителя в учнів, у досяжність ними поставлених цілей, навіть якщо ці учні слабкі і з відхиленнями в поведінці: віра в учнів примушує і їх вірити у своє виправлення.

Емоційне позитивне відношення до дітей, відкрита доброзичливість, прагнення бачити добре заохочує учнів до спілкування з вчителем, робить їх відвертими, ініціативними, створює в класі товариську атмосферу. В емоційно неврівноваженого вчителя (підозрілого і негативно налаштованого до учнів, сентиментального і необґрунтовано заохочувального) клас буває знервованим, нерівним у стосунках один до одного [5].

Чим більший педагогічний досвід учителя, тим менше виникає несподіваних для нього ситуацій, що вимагають винахідливості, кмітливості, швидкого орієнтування. Проте зовсім уникнути несподіваних ситуацій не вдається навіть досвідченим учителям, тому роль цієї вольової якості не знижується.

Інтелектуальні якості підкріплюють дидактичні уміння вчителя, допомагають йому знаходити правильні рішення у виховній роботі, зумовлюють ефективність творчості вчителя, пошуку ним нових, незвіданих шляхів у вихованні і навчанні учнів. До цих якостей відносять *ясність і логічність мислення, його критичність, уява, винахідливість, дотепність*. Особливу роль у діяльності вчителя фізичної культури грає *оперативність мислення*, що характеризує здатність учителя швидко знаходити оптимальне вирішення педагогічних завдань, а також *екстраполявання*, тобто передбачення результатів педагогічної дії на учнях.

Інтелектуальні якості базуються на перцептивних і атенційних якостях, що характеризують властивості сприйняття й уваги. І. М. Сеченов говорив про *реакцію миттєвого бачення*, тісно пов'язану зі швидкістю, обсягом сприйняття і властивостями уваги. Ця якість дозволяє вчителю фізичної культури швидко орієнтуватися в постійно змінних на уроці ситуаціях.

Особливу роль відіграє така якість, як *распределенность уваги*. Учитель фізичної культури одночасно має стежити за багатьма об'єктами і моментами у своїй діяльності. Він має стежити за змістом і формою викладу ним матеріалу, якістю вправи, що показується, і дохідливістю пояснень, що даються, позою, ходою, мімікою, пантомімою, а також постійно спостерігати за всім класом.

При цьому він має чутливо реагувати на стан і настрої учнів (збудження, апатію, стомлення), спостерігати за тим, чи розуміють учні його пояснення, помічати всі порушення дисципліни, виявляти помилки учнів під час виконання ними вправ. Недосвідчені вчителі, захоплюючись викладом матеріалу, його показом, випускають із-під контролю учнів, якщо ж намагаються уважно спостерігати за учнями, то втрачають нитку викладу, роблять помилки і зупинки під час показу вправи.

У багатьох випадках, щоб не переривати перебіг показу, пояснення, виконання вправи, вчитель має відстрочити свою дію на учня (наприклад, він може зробити зауваження порушникові дисципліни після закінчення виконання вправи, вказати на допущені помилки). Це вимагає від вчителя хорошої короткочасної пам'яті, щоб не забути, що він має сказати учневі, коли закінчиться виконання вправи або фрагмента уроку.

Таким чином, успішна педагогічна діяльність учителя фізичної культури зв'язана і з мнемічними якостями – *швидкістю і міцністю запам'ятовування*.

Психомоторні якості особливо необхідні вчителю фізичної культури. Багато вправ, які він має демонструвати, вимагають великої фізичної сили, гнучкості, швидкості реакції. Із віком фізичні якості мають тенденцію до регресу, тому постійною турботою вчителя фізичної культури є підтримка на необхідному рівні. А це пов'язано з дотриманням рухового режиму, режиму харчування, зі стеженням за своїм здоров'ям. Психомоторні якості тісно пов'язані з перцептивними й атенційними якостями: швидкістю бачення, ступенем концентрації уваги під час реагування на об'єкти або сигнали, тому ділення професійно важливих якостей учителя фізичної культури на групи не слід сприймати як догму [5].

Доведено, що майже всі школярі уловлюють настрої учителя, на більшість школярів цей настрої впливає позитивно, якщо настрої учителя хороші, або негативно, якщо настрої погані. Коли вчитель у настрої, то вчиться легко переносити невдачі, важке легше засвоюється, урок не здається нудним, учні менше втомлюються. Коли ж вчитель у поганому настрої, то і в учнів все валиться з рук, вони втрачають віру в себе, інтерес до уроку. Недаремно А. С. Макаренко надавав найбільшого значення тому, щоб у колективі завжди панував бадьорий і життєрадісний настрої [4].

Також розглянемо формування професійного стилю вчителя фізичної культури через авторитет. Учитель, який має авторитет в учнів, сильно впливає на них як вихователь, бо авторитетові більше вірять і намагаються наслідувати його. Авторитет не набувається під час навчання в закладах вищої освіти, його завойовує спеціаліст, удосконалюючи свою педагогічну майстерність.

Авторитетом у будь-якій сфері життя та діяльності є людина, на думку якої зважають, яку намагаються наслідувати і якій довіряють вирішення тих чи інших питань.

Авторитет учителя фізичної культури складається з таких компонентів:

– авторитет професіонала в галузі фізичної культури та спорту залежить від знань та вмінь у цій сфері, а також від спортивного статусу в минулому (спортивного розряду) вчителя. ореол спортивних досягнень учителя фізичної культури здебільшого діє тільки на школярів молодших та середніх класів. Старшокласники, як правило, не вважають, що через спортивний статус учителя інтерес до фізкультури у них підвищився б.

– авторитет віку: вчитель володіє авторитетом серед учнів як старша, більш досвідчена людина.

– авторитет посади, тобто статус учителя як педагога зі всіма правами та обов'язками.

– моральний авторитет як людини: відсутність його може звести нанівець інші компоненти авторитету вчителя фізичної культури [6].

Висновки. Таким чином, формування професійного стилю вчителя фізичної культури в освітньому процесі складається з його професійно-педагогічного спілкування, авторитетності, здібності до саморозвитку, яка містить самобутній професійний світогляд, пошук свого призначення і смислу життя, бачення перспектив і шляхів свого творчого зростання, здатність створювати щось нове, яскраве, оригінальне. Під саморозвитком сучасного педагога ми розуміємо багатокомпонентний особистісно і професійно значущий процес, що сприяє формуванню професійного стилю його професійної діяльності, допомагає осмисленню власної самостійної діяльності, є засобом самовдосконалення і становлення професіонала.

Професійний стиль вчителя фізичної культури в освітньому процесі визначає успішність його діяльності, тому перспективою подальшого дослідження бачимо вивчення факторів його формування.

Використана література:

1. Курлянд З. Н. Формування професійної усталеності викладача вищої школи (Проблеми розвитку педагогіки вищої школи в XXI столітті: теорія і практика). – Одеса : 2002. – С. 17–24.
2. Маркова А. К. Психологические особенности индивидуального стиля деятельности учителя (Вопросы психологии). – 1987. – № 5. – С. 45–56.
3. Яворська Г. Х. Сутність проблеми формування особистості професіонала (Проблеми розвитку педагогіки вищої школи в XXI столітті: теорія і практика). – Одеса : 2002. – С. 104–112.
4. Структура педагогічного спілкування. Режим доступу : https://pidruchniki.com/16030514/pedagogika/struktura_pedagogichnogo_spilkuvannya
5. Професійно важливі якості вчителя фізичної культури. Режим доступу : https://studopedia.su/8_50722_profesiyno-vazhlyvi-yakosti-vchytelya-fizichnoi-kulturi.html
6. Психологічні основи професійної майстерності вчителя фізичної культури. Режим доступу : <http://ua.textreferat.com/referat-10562-2.html>

References:

1. Kurlyand Z N (2002) Formation of a Professional Stature of a Teacher of Higher Education (Problems of the development of higher education pedagogy in the XXI century: theory and practice). – Odessa: 2002. – S. 17–24. [in Ukrainian]
2. Markova A K (1987) Psychological features of the individual style of the teacher (Questions of psychology). – 1987. – No. 5. – S. 45–56. [in Ukrainian].
3. Yavorskaya G. Kh. (2002) The essence of the problem of forming the personality of a professional (Problems of the development of higher education pedagogy in the XXI century: theory and practice). – Odessa: 2002. – 104–112 s. [in Ukrainian].
4. Struktura pedahohichnoho spilkuvannia. Rezhym dostupu : https://pidruchniki.com/16030514/pedagogika/struktura_pedagogichnogo_spilkuvannya
5. Profesiino vazhlyvi yakosti vchytelia fizychnoi kultury. Rezhym dostupu : https://studopedia.su/8_50722_profesiyno-vazhlyvi-yakosti-vchytelya-fizichnoi-kulturi.html
6. Psykholohichni osnovy profesiinoi maisternosti vchytelia fizychnoi kultury. Rezhym dostupu : <http://ua.textreferat.com/referat-10562-2.html>

Онищук С. А. Формирование профессионального стиля учителя физической культуры в образовательном процессе

В статье рассмотрены некоторые особенности и способы формирования профессионального стиля учителя физической культуры в образовательном процессе, раскрыто формирование профессионального стиля через профессионально-педагогическое общение со студентами, коллегами и другими. Так же формирование будущего учителя физической культуры в образовательном процессе рассматривалось через его авторитет.

Ключевые слова: формирование профессионального стиля, учитель физической культуры, учебный процесс.

Onishchuk S. A. Formation of professional style of a teacher of physical culture the educational process

In the article some features and ways of forming a professional style of the teacher of physical culture in the educational process are considered, we reveal the formation of a professional style through professional-pedagogical communication with students, colleagues and others. Also, the formation of the future teacher of physical education in the educational process was considered through his authority.

Key words: professional style formation, teacher of physical culture, educational process.